

**Pan European University
Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation
Slovak public organization «Lex Pro Omnes»
Uzhhorod National University**

**DEVELOPMENT OF LEGAL SCIENCE:
CHOICE MECHANISMS AND PRIORITIES
IMPLEMENTATION**

International scientific and practical conference
devoted to the celebration of 5th anniversary
of Visegrad Journal on Human Rights

June 7–8, 2019

**Snina, the Slovak Republic,
2019**

International scientific and practical conference devoted to the celebration of 5th anniversary of Visegrad Journal on Human Rights «Development of legal science: choice mechanisms and priorities implementation» : Conference proceedings, June 7–8, 2019. Snina : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 492 pages.

ORGANISING COMMITTEE

JUDr. **Ivan Roháč**, board member of Slovak public organization «Lex Pro Omnes»;

Dmytro Bielov, Doctor of Juridical Sciences, Director of the Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation, Professor at the Department of Constitutional Law and Comparative Jurisprudence, Uzhhorod National University;

Yaroslav Lazur, Doctor of Sciences (Law), Dean of the Faculty of Law, Uzhhorod National University.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

CONTENTS

HISTORY AND THEORY OF LAW AND STATE

Vznik a vývoj práva	
JUDr. Beáta Hrušková.....	12
Krátke reflexie na základy právnych a sociálnych vzťahov	
Prof. ThDr.Dr.h.c. Jozef Krajčí, PhD	21
Právo ako sociálny jav	
JUDr. Denisa Soukeníková, PhD., LL.M., MBA.....	27
Pár poznámok k sociologickému prístupu k právu	
JUDr. Denisa Soukeníková, PhD., LL.M., MBA.....	30
Vývoj a podstata liberalizmu	
JUDr. Andrea Vitková, PhD.	34
Основні форми взаємодії правових систем в умовах глобалізації	
Балаклицький А. І.	40
Формування органів адвокатури на Закарпатті	
Болдижар С. М.	43
Суди і прокуратура в Карпатській Україні (1938-1939)	
Вегеш Микола.....	48
Виникнення та розвиток інституту конституційного судочинства в Першій Чехословацькій Республіці (1918-1938 pp.)	
Переш І. Є.	53
Історико-правові аспекти становлення та розвитку інституту адвокатури Підкарпатської Русі у складі Першої Чехословацької Республіки	
Переш І. Є., Фельцан І. Ю.	59
Сучасні види галузевої правосуб'єктності – закономірний результат еволюції об'єктивного права	
Січевлюк В. А.....	64
Адвокатська діяльність братів Брацайків на Закарпатті	
Токар М. Ю., Безега Т. М.	68
Міжнародна практика гендерно орієнтованого бюджетування та її імплементація в Україні	
Наливайко Л. Р., Фоміна Д. О.....	71
Громадянське суспільство і формування правової держави	
Чукаєва В. О.	75
Медіація як інструмент підвищення рівня правової культури	
Шмаленко Ю. І.	78
CONSTITUTIONAL AND MUNICIPAL LAW	
Vzťah medzinárodného a vnútroštátneho práva	
JUDr. Jozef Beňo, PhD.	82

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСІ У СКЛАДІ ПЕРШОЇ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Переш І. Є.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії
та історії держави і права юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Фельцан І. Ю.

*здобувач кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Зміни, які відбулися в Європі протягом 1917-1919 років, суттєво вплинули на ситуацію в різних частинах континенту. Так, у країнах Центральної Європи виникли нові незалежні країни, серед яких була і Чехословаччина, утворена 28 жовтня 1918 року [1, с.40]. За рішенням Паризької мирної конференції, що діяла у рамках підведення підсумків Першої світової війни, до складу Чехословаччини відійшло й Закарпаття, яке отримало назву Підкарпатська Русь.

Процес становлення новоствореної держави характеризувався активними та інтенсивними процесами у напрямку державотворення Чехословаччини, створенням та правовим закріпленням системи інститутів влади, правоохоронних, правозахисних та судових інституцій.

Однією із головних інституцій, яка забезпечувала захист особистості, її прав і свобод, сприяла розбудові правової системи та демократизації Чехословацької Республіки була адвокатура. Проте аналіз сучасної джерельної історико-правової бази вказує на відсутність спеціальних досліджень, пов'язаних з організацією та діяльністю інституту адвокатури Чехословаччини та Підкарпатської Русі, що вказує на необхідність комплексних наукових розробок цієї проблематики та зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Для розвитку інституту адвокатури Чехословаччини та Підкарпатської Русі знаковим був закон від 28.10.1918р. № 11 «Про утворення самостійної Чехословацької держави», який визначив подальшу головну тенденцію у розвитку правової системи даної країни. Мова йшла про те, що на території Чехословаччини тимчасово продовжували діяти більшість законів та розпоряджень Австрії та Угорщини, які не суперечили цілям новоутвореної держави Чехословаччини [2]. Це стало джерелом правового дуалізму – австрійські норми про адвокатуру продовжили діяти у чеських землях країни, а угорські норми залишилися чинними на території угорських земель колишньої Австро-Угорщини – Словаччини та Підкарпатської Русі [3, с. 39].

Предметно мова йшла про продовження дії в Словаччині і в Підкарпатській Русі угорського закону «Про адвокатуру» від 04.12.1874 р. № 34 (надалі – Закон № 34) з наступними його змінами від 1887р. та від 1907р. [4], правові

норми якого відповідали останнім досягненням тогочасної європейської юридичної науки та досвіду передових країн Європи.

Принагідно слід зазначити, що застосування старого угорського законодавства супроводжувалось необхідністю його перекладу, що особливо було актуальним для генерації молодих адвокатів у Чехословаччині, для яких вивчення угорської мови уже не було обов'язковим [5, с. 358]. Тому надалі планувалось, що базові норми про організацію адвокатури та її діяльність будуть замінені новими чехословацькими законами.

Ключові положення Закону № 34 зводились до об'єднання адвокатів у рамках адвокатських палат, яким надавалось право на самоврядування. Хоч міністр юстиції і здійснював нагляд за адвокатами та палатами, але притягнення їх до відповідальності могло реалізуватись виключно за порядком та на підставах, визначених Законом № 34.

Застосування норм даного закону у Підкарпатській Русі викликало певні організаційні нюанси. Так, м. Мараморош-Сігет, де знаходилась адвокатська палата, до якої відносились адвокати з Закарпаття, стало територією Румунії, а тому §8 закону № 40 від 1922 р. визначив, що дисциплінарну владу над адвокатами з Підкарпатської Русі мав здійснювати дисциплінарний сенат адвокатської контори в Турчанському-Святому-Мартині до того часу, поки не буде створена окрема адвокатська контора для Підкарпатської Русі. Міністру справедливості доручалось визначити на Закарпатті голову того крайового суду, який мав вести реєстр адвокатів та кандидатів в адвокати, а також приймати у них присяги [6].

Запроваджений статус-кво зберігався в адвокатурі на Закарпатті протягом усього періоду існування Чехословаччини. Як зазначає М.Поважан, у 1929 р. було завершено підготовку нового закону про адвокатуру, а сам проект отримав схвалення постійно діючої делегації всіх чотирьох адвокатських контор Чехословаччини, але парламент його так і не схвалив [7, с. 35]. За нашими підрахунками, у період з 1918р. по 1939 р. у Чехословаччині було прийнято не менше 15 нормативних актів (законів та розпоряджень), що стосувались тих чи інших питань організації інституту адвокатури, але вони так і не змінили суть діючого в Чехословаччині правового дуалізму в адвокатурі.

Окремі норми, щодо організації та діяльності адвокатури і адвокатів були закладені в положеннях кримінального, кримінально-процесуального, цивільного, цивільно-процесуального кодексів, інших нормативних актах.

Зокрема, в досліджуваний нами період у Підкарпатській Русі діяв угорський Кримінальний кодекс про злочини і проступки від 1878 р., який містив норми про кримінальну відповідальність адвокатів за розголошення адвокатської таємниці (§328 розділу XXIV «Порушення чужих таємниць»); надання допомоги (словом або ділом) протилежній стороні у судовому процесі; змову з протилежною стороною на шкоду довірителю (§ 482 розділу XLII «Злочини та проступки по службі та зловживання званням адвоката»); учинення дій на шкоду клієнту внаслідок підкупу подарунком або обіцянкою його передати (§ 483). Також у §220 розділу XII «Лжесвідчення і лжеприсяга» зазначалось

про відповідальність тих осіб, які під присягою подали неправдиві свідчення проти адвоката у ході розгляду дисциплінарної справи [8].

Угорський Кримінально-процесуальний кодекс від 1896 р. визначав правовий статус адвоката як представника цивільного позивача та захисника [9]. Адвокати мали доступ до досудового слідства, приймали участь у всіх стадіях процесу (ст. 62). Обвинувачений, що перебував під вартою, міг мати зустріч із захисником наодинці. Однак в інтересах розслідування листування та особиста зустріч із захисником могли бути піддані контролю та нагляду (ст. 62).

Загалом, обвинуваченому та захиснику дозволялось ознайомитись з матеріалами досудового слідства, однак у виключних випадках це право могло обмежуватися (ст. 63). Прокурору та захиснику заборонялось бути присутніми на допиті обвинуваченого та свідків; сторони запрошувались на допит свідків та експертів тоді, коли були підстави вважати, що вони не з'являться на судове слідство (ст. 125). За загальним правилом, такі процесуальні дії як обшук та виїмка, мали проводитись у присутності сторін та їх захисників (ст. 126) [10, с. 1526, 1527].

У §94 угорського Цивільно-процесуального кодексу від 1911 р. зазначалось, що у вексельних процесах участь адвоката була обов'язковою, незалежно від вартості позову. Також це стосувалося тих справ, де вартість спірного предмету перевищувала 2000 корун. (дана сума до 1921 р. становила 1000 корун). У справах, де присутність адвокатів не була обов'язковою, надання стороні, що діяла без адвоката юридичних консультацій покладалося на суддів окружних судів [11].

Слід звернути увагу і на те, що у справах, які розглядали трудові суди, сторін могли представляти будь-які дієздатні особи, а там, де вартість предмету спору була меншою за 1000 корун, участь адвоката не передбачалась [12]. Розмір гонорару адвоката за участь у трудових спорах визначався окремим урядовим розпорядженням від 17.11.1932 р. № 170. За ним, адвокатська винагорода у справах з предметом позову до 5000 корун зменшувалась на 20 відсотків у порівнянні з розміром гонорару адвоката, визначеним згідно розпорядження від 03.04.1923 р. № 95 [13].

У ході уніфікації кримінального законодавства приймались відповідні закони. Серед них слід зазначити про закон від 1923 р. № 50 «Про охорону республіки». До нього у 1936р. згідно закону № 130 були внесені зміни, згідно з якими, захисниками у провадженнях про злочини, перелік яких визначав закон № 50 від 1923 р., могли бути тільки адвокати, які перебували у спеціальному реєстрі (§6). Розпорядником такого реєстру було міністерство справедливості. У записі до реєстру могло бути відмовлено без пояснення причин відмови, що відносилось і до процедури виключення адвоката з такого реєстру. Думка відповідної адвокатської контори при вирішенні даних питань мала рекомендаційний характер. До реєстру адвокати могли бути записані і без їх згоди. Якщо ж адвокат відмовлявся прийняти на себе окреме зобов'язання щодо нерозголошення інформації, то йому могло бути заборонено виступати захисником у будь-яких інших кримінальних справах [14].

Дослідивши архівні та статистичні дані можемо зробити висновки, що на території Підкарпатської Русі станом на 31.12.1926 р. діяло 140 адвокатів: 22 – в Берегові, 5 – у Великому Березному, 9 – в Хусті, 5 – в Іршаві, 2 – в Кошино, 28 в – Мукачеві, 5 – в Рахові, 9 – у Виноградіві, 1 – в Сваляві, 6 – в Тячеві, 44 – в Ужгороді, 1 – в Нижніх Воротах, 3 – у Воловому [16, с. 29-20].

Згодом, станом на 31.12.1933 р. на Закарпатті діяло 172 адвокати [17, с. 5], а в 1938р. кількість адвокатів на Закарпатті збільшилась до 193. Більша частина з них проживала та працювала у таких містах як Ужгород, де їх було 64, у Мукачеві (33), у Берегові (31) [18, арк. 14].

Також слід звернути увагу і значну кількість справ, у яких адвокатами надавалась безоплатна правова допомога. Згідно статистики контори в Турчанському-Святому-Мартині, у 1921р. таких справ було 630, у 1922 р. – 798, у 1923 – 1232, у 1924 – 1437, у 1925 – 1574, у 1926 – 1397, у 1930 р. – 1680, у 1932 р. – 3041, у 1934 р. – 3973 [19, с. 118]. Окремо відмітимо, що державою вартість таких послуг адвокатам не відшкодовувалась.

Наприкінці нашого дослідження варто зазначити, що на становлення та розвиток інституту адвокатури Підкарпатської Русі у складі першої Чехословацької Республіки вплинула рецепційна практика, яка передбачала використання австрійського права у Чехії, а угорського права у Словаччині та Підкарпатській Русі. Угорський закон № 34 «Про адвокатуру» від 04.12.1874 р. був покладений в основу формування інституту адвокатури Чехословаччини, а отже і Підкарпатської Русі, а його норми з деякими змінами і доповненнями застосовувалися протягом всього періоду існування держави.

Однак вважаємо, що правовий потенціал положень даного закону щодо системи адвокатського самоврядування практично був вичерпаний ще за часів існування Австро-Угорщини. Адже діюча згідно його норм система організації адвокатури як самоорганізованого професійного об'єднання мала обмежений характер. Зокрема, питання про дисциплінарну відповідальність адвокатів не знаходилося у повному віданні адвокатської спільноти, адже у ролі останньої інстанції, яка розглядала такі питання, виступав дисциплінарний сенат Верховного Суду в Брно.

Усе це, а також загалом запроваджений в адвокатурі Чехословаччини у 1918 р. тимчасовий порядок, з кожним наступним роком підтверджував необхідність термінового прийняття нового закону про адвокатуру. У тому числі і на першому з'їзді адвокатів із Словаччини та Підкарпатської Русі, що проходив з 6 по 7 квітня 1935 р. у Братиславі, ці питання були предметом тривалого обговорення [15, с. 39-40].

Так, у своїй доповіді адвокат Др. Войтех Вічанек зазначав, що назріла нагальна необхідність прийняти новий адвокатський порядок, адже адвокатура тільки тоді може належно виконувати свою роль, коли буде забезпечено у повному обсязі найголовніше для даного правового інституту – незалежність адвокатської спільноти та адвокатське самоврядування. Надалі пропонувалося створити вищу адвокатську контору в Чехословаччині, яка мала виступати останньою інстанцією у розгляді питань про дисциплінарну відповідальність адвокатів, а також ця контора мала здійснювати систематизацію дисципліна-

рної практики. Витрати на утримання такого органу адвокатського самоврядування мали розподілятися пропорційно між адвокатськими конторами у залежності від кількості адвокатів у їх складі.

Література:

1. Переш І.Є. Утворення та розвиток інституту конституційного контролю в першій Чехословацькій Республіці після розпаду Австро-Угорщини (1918-1938 рр.) і Словацькій Республіці (1939-1944 рр.) / І.Є. Переш // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 5. – Ужгород: «Поліграфцентр» «Ліра», 2006. – С. 40-45.
2. Zákon Čis. 11 ze dne 29 února 1920 kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky. Sbirka zákonů a nařízení státu Československého. 1920. Častka 2. S.9.
3. Balík S. Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie / S. Balík. – Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998. – 105 s.
4. Zákonný článok XXXIV: 1874 o advokátskom poriadku. Zákony a nariadenia o advokátoch platné v republike československej s prehľadom judikatúry Najvyššieho súdu Československého. A. Záturecký, A. Chytil. Brno: Nakladatelství Barvič a Novotný, 1922. 244 s. – S.91-139.
5. Kerecman P., Manik R. História advokácie na Slovensku / P. Kerecman, R. Manik. – Bratislava: Eurokódex, 2011. – 655 s.
6. Zákon Čis.40 ze dne 31 ledna 1922, kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech. Sbirka zákonů a nařízení státu Československého. 1922. Častka 13. S.112-114.
7. Považan M. Vývoj profesijnej etiky advokátov na Slovensku / M. Považan. Bratislava: Aticum, 2016. – 101 s.
8. Венгерское уложение о преступлениях и проступках. Часть первая. Общие постановления // Материалы для пересмотра нашего уголовного законодательства: Уголовные Уложения Венгрии, Германии, Бельгии и Франции и Проект Общей части Итальянского Уголовного Уложения, 1881. Т. 1 / пер.: Неклюдов Н.А. С.-Пб.: Тип. Правит. Сената, 1880. – 514 с.
9. Trestní řád platný na Slovensku a Podkarpatské Rusi, doplněný pozdějšími zákony i zásadními nálezy bývalé kurie v Budapešti. Worel J., Milota A., Stuna S. Kroměříž: J. Gusek, 1922. – 280 s.
10. Щегловитов И.Г. Современное положение вопроса о защите на предварительном следствии в западно-европейских законодательствах / И.Г. Щегловитов // Право, 1901. – №3 4. С. 1523 – 1534.
11. Občiansky sporový poriadok (Zák. čl. I/1911) Uvodzovací zákon (Zák. čl. LIV/1912) : Zákon o pracovných súdoch (Zákon č. 131/1931 Sb. z. a n.). Mičura M., Moys Š., Bratislava: Tlačou knihtlačiarne Andreja, uč. spol. v Bratislave, fil. v Žiline, 1943. – 758 s.
12. Zákon ze dne 4. července 1931 o soudnictví ve sporech z poměru pracovního, služebního a učebního (o pracovních soudech). Čis.131. Sbirka zákonů a nařízení státu Československého. 1931. Častka 59. S.1003-1010.

13. Nařízení vlády republiky československé ze dne 17 listopada 1932, kterým se upravuje sazba odměn za zastupování advokáty v řízení před pracovními soudy a v řízení opravném Čis. 170. Sbírnka zákonu a nařízení státu Československého. 1932. Častka 64. S.613.

14. Zákon Čis.130 ze dne 13 května 1936, jímž se mění a doplňuje zákon na ochranu republiky. Sbírnka zákonu a nařízení státu Československého. 1936. Častka 35. S.477-479.

15. Vojtech Vičánek Nový advokátsky poriadok. Prvý sjazd advokátov zo Slovenska a Podkarpatskej Rusi v Bratislava dňa 6. a 7. IV. 1935. Dérer I., Fajnor V. Bratislava: Vydal vlastým nákladom I sjazd advokátov zo Slovenska a Podkarpatskej Rusi. – 144 s. S.36-42.

16. Soznam advokátov na Podkarpatskei Rusi (dna 31.12.1926p.). Seznam členov advokátskej komory pre Slovensko v Turčianskom Sv.Martine. Turčiansky Sv.Martin.: Tlačou kníhtlačiarskeho Uč. Spolku v Turčianskom Sv.Martine. 1927. 30 s. S. 29-30.

17. Адвокатура на Закарпатті. Діло. 1934. – № 121. – С. 5.

18. Доповідна записка Уповноваженого НРЗУ про судочинство в Чехословаччині та за час угорської окупації, характеристика особового складу судів Закарпатської України. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області). Ф. Р-222. Оп. 1. Спр. 5. На 65 арк.

19. Cyrik Barinka Advokat jako činitel medzištatny. Prvý sjazd advokátov zo Slovenska a Podkarpatskej Rusi v Bratislava dňa 6. a 7. IV. 1935. Dérer I., Fajnor V. Bratislava: Vydal vlastým nákladom I sjazd advokátov zo Slovenska a Podkarpatskej Rusi. 144 s. S.111-129.

СУЧАСНІ ВИДИ ГАЛУЗЕВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ – ЗАКОНОМІРНИЙ РЕЗУЛЬТАТ ЕВОЛЮЦІЇ ОБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА

Січевлюк В. А.

*кандидат юридичних наук, доцент, докторант
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
НАН України (відділ теорії держави і права)
м. Київ, Україна*

Феномен власної галузевої правосуб'єктності активно досліджується кожною окремою доктриною тієї чи іншої галузі права. Загальні питання правової суб'єктності є предметом теорії права, у якій впроваджена класифікація цього правового явища на загальну, галузеву та спеціальну [1, с. 11; 2, с. 8-9 та інші]. При цьому реальну правосуб'єктність, як і усі інші правові явища, відповідно до традиції, відомої ще з римського права, загалом прийнято поділяти на приватно-правову та публічно-правову форми. У межах такої жорсткої методологічної дихотомії неможливо без втрати специфічних рис ідентифікувати ту правосуб'єктність, що властива суб'єктам «молодих» галузей